

Nokian kaupunki

Koskenmäen inventointi ja kaupunkikuvallinen analyysi

Sweco Finland Oy	2661738-3
Projekti	Koskenmäki, inventointi ja kaupunkikuvallinen analyysi
Työnumero	25008426
Asiakas	Nokian Kaupunki
Tekijä	Hanna Ojutkangas
Päiväys	7.6.2023
Dokumenttiviite	25008426_nokia_koskenmäen inventointi ja kaupunkikuvallinen analyysi.docx

Sisältö

1	Johdanto.....	5
1.1	Inventoitava alue ja rakennukset.....	5
1.2	Menetelmät.....	6
1.3	Aiemmat inventoinnit.....	6
2	Taustaa.....	7
2.1	Selvitysalueen kuvaus.....	7
2.2	Kaavoitus.....	9
2.2.1	Pirkanmaan maakuntakaavayhdistelmä.....	9
2.2.2	Yleiskaava.....	10
2.2.3	Asemakaava.....	11
3	Kohdekuvaukset.....	12
3.1	Rinnekatu 13.....	12
3.2	Taivalkunnantie 18.....	15
3.3	Taivalkunnantie 22.....	17
3.4	Taivalkunnantie 24.....	19
3.5	Kohteiden merkitys kaupunkikuvassa.....	21
4	Johtopäätökset.....	23
4.1	Arvottaminen.....	23
4.2	Suosituksset.....	25
	Lähteet.....	26

Tiivistelmä

Selvityksen kohteena ovat Koskenmäen asuinkorttelit, jotka sijaitsevat Nokian Koskenmäen kaupunginosassa. Selvityksessä laaditaan kuvaus alueen lähiympäristön rakennuskannasta ja inventoidaan tarkemmin selvitysalueen rakennukset, joista laaditaan myös kaupunkikuvallinen analyysi.

Selvitysalueen kohteet ovat pääasiassa puurakenteisia ja satulakattoisia pientaloja, jotka on rakennettu 1900-luvun alkupuolella. Poikkeuksena alueella erottuu Taivalkunnantien varrella 1960-luvulla rakennettu tiilirakenteinen asuinrakennus.

Alueelle uusia rakennuksia suunniteltaessa on huomioitava alueen erityispiirteet, ja mahdollinen uusi rakentaminen on sopeutettava alueen lähiympäristön ominaispiirteisiin sekä ajalliseen kerroksellisuuteen. Rakennuksien sijainti tontilla tulee huomioida siten, että ne tulevat olemaan vanhan rakennuskannan tapaan sijoitettuna tien varrelle avoimeen maisemaan.

1 Johdanto

1.1 Inventoitava alue ja rakennukset

Kuva 1 Selvitysalueen sijainti peruskartalla. Kuva: Nokian kaupungin karttapalvelu 2023.

Tämän selvityksen kohteena ovat Koskenmäen asuinkorttelit, jotka sijaitsevat Nokian Koskenmäen kaupunginosassa, rajautuen pohjoisessa Taivalkunnantiehen ja etelässä Rinnekatuun. Selvitysalueen länsipuolella on virkistysalue ja itäpuolella lisää asuinkortteleita. Selvityksessä laaditaan kuvaus alueen lähiympäristön rakennuskannasta ja inventoidaan tarkemmin selvitysalueen rakennukset, joista laaditaan myös kaupunkikuvallinen analyysi.

Kuva 2 Selvitysalueen sijainti korttelirakenteessa. Kuva: Nokian kaupungin karttapalvelu 2023.

1.2 Menetelmät

Selvityksen tilaajana on Nokian kaupunki, ja selvityksen laatijana on toiminut Sweco Finland Oy:stä arkkitehti Hanna Ojutkangas.

Tarve rakennetun kulttuuriympäristön arvojen määrittelylle Koskenmäen yleisten korttelialueiden osalta asetettiin selvitysalueita koskevan asemakaavamuutoksen yhteydessä.

Inventointi laaditaan käynnissä olevan asemakaavan muutoksen suunnittelua ja vaikutusten arviointia varten MRL 9 § mukaisesti asemakaavan tarkkuustaso huomioiden. Työn tavoitteena on selvittää rakennuskohteiden ominaispiirteet sekä arvot ja niiden merkitys lähialueen kaupunkikuvassa. Inventointi ei sisällä sisätilojen tarkastelua.

Selvitysalueella suoritettiin maastokäynti 22.3.2023. Maastokäynnin yhteydessä rakennukset valokuvattiin ulkoapäin. Selvityksen kuvat on ottanut Hanna Ojutkangas, ellei toisin mainita.

1.3 Aiemmat inventoinnit

Selvitysalueen kaakkoispuolelle on laadittu vuonna 2020 Koskenmäen yleisten korttelialueiden rakennusten inventointi ja kaupunkikuvallinen selvitys. Aiemman inventoinnin yhteydessä on selvitetty tarkemmin Koskenmäen alueen historiallista kehitystä, joten tässä selvityksessä painopisteenä on nykyisen selvitysalueen nykytila.

2 Taustaa

2.1 Selvitysalueen kuvaus

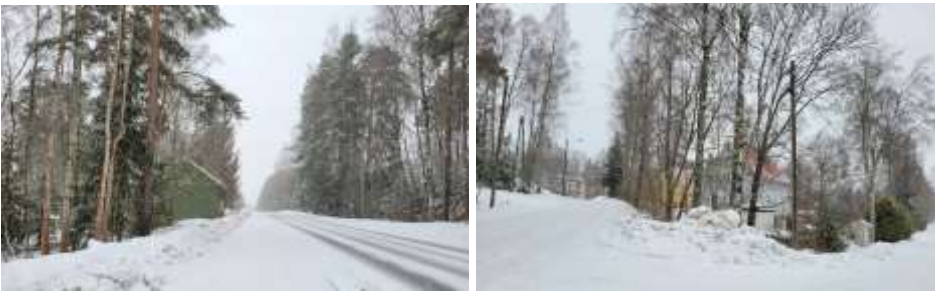

Kuva 3 Selvitysalueen sijainti ilmakuvassa. Kuva: Maanmittauslaitos 2020.

Selvitysalue sijaitsee Nokian Koskenmäen kaupunginosassa rajautuen Taivalkunnantien ja Rinnekadun väliin. Lännessä aluetta rajaa virkistysalue ja idässä asuinkortteli. Selvitysalueita ympäröi pientaloasutus, joka koostuu pääasiassa entisten tehdastyöläisten asunnoista sekä rintamamiestaloista. Inventointialue kuuluu Koskenmäen palstoittamalla syntyneelle alueelle, joka on ollut tiiviisti rakennettuna jo vuoden 1927 pitäjänkartalla ja erottunut edelleen hyvin Maanmittauslaitoksen 1954 peruskartalla. Selvitysalueen kohteet ovat pääasiassa puurakenteisia ja satulakattoisia pientaloja, jotka on rakennettu 1900-luvun alkupuolella. Poikkeuksena alueella erottuu Taivalkunnantien varrella 1960-luvulla rakennettu tiilirakenteinen asuinrakennus.

Kuva 4 Selvitysalueen rakennukset ovat Taivalkunnantien eteläpuolella, ja ne erottuvat maisemallisina elementteinä tien varrella lähestyittäessä aluetta lännestä.

Kuva 5 Selvitysalueen rakennusten jälkeen pientaloalue muuttuu lännessä tien varrella puustoksi (vasemmalla). Moisionkadun ja Rinnekadun varrella rakennuskanta on satulakattoisia pientaloja.

Kuva 6 Selvitysalueen itäpuolella on vastaavia asuinrakennuksia (vasemmalla), joiden jälkeen Taivalkunnantien ja Rinnekadun välissä avautuu urheilukenttä (oikealla). Urheilukentän takana on nähtävissä jonkin verran Rinnekadun varrella sijaitsevista inventoitavista rakennuksista.

Kuva 7 Kentän vierestä pitkin Taivalkunnankatua länteen katsottuna selvitysalueen rakennukset jäävät pitkälti alueen ulkopuolella sijaitsevien rakennusten taakse (vasemmalla). Taivalkunnantien, Kyöpelinkadun ja Moisionkadun risteyksessä selvitysalueen rakennukset puolestaan ovat maiseman keskeinen elementti (oikealla).

2.2 Kaavoitus

2.2.1 Pirkanmaan maakuntakaavayhdistelmä

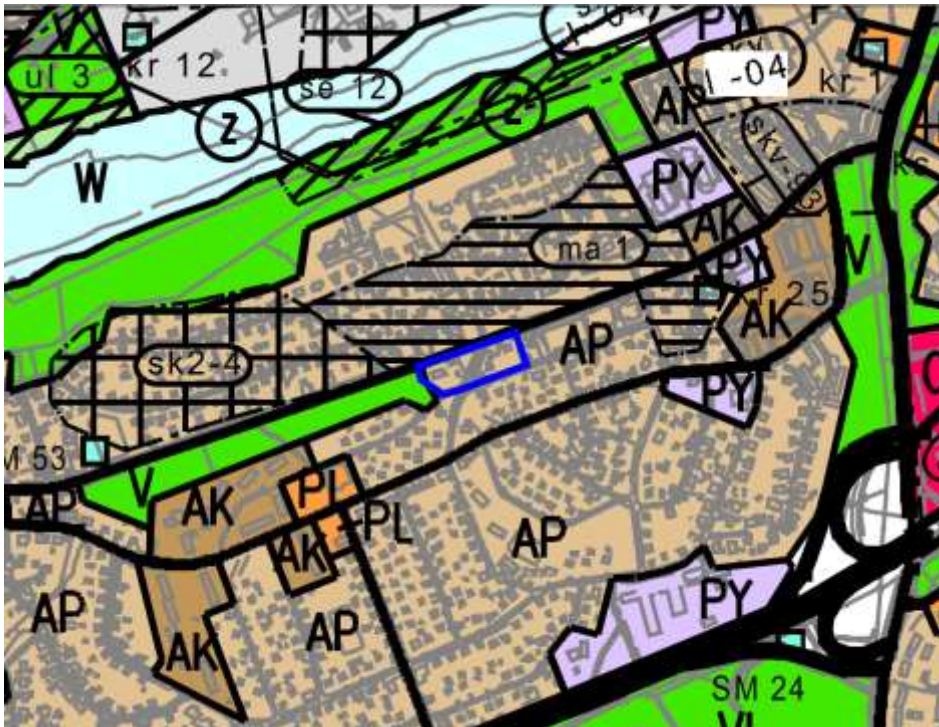
Selvitysalueella on voimassa 27.3.2017 Pirkanmaan maakuntavaltuuston hyväksymä Pirkanmaan maakuntakaava 2040. Pirkanmaan maakuntakaava 2040 osoittaa selvitysalueelle taajamatoimintojen alueen vaaleanruskealla värillä. Lisäksi suunnittelualue on osa Kasvutaajamien kehittämisvyöhykettä. Tämän vyöhykkeen maaseutualueet sekä maa- ja metsätalousvaltaiset alueet ovat maakuntakaavan tavoitevuoden 2040 jälkeisiä potentiaalisia taajama-alueiden, väyläverkoston ja muun yhdyskuntarakenteen laajenemissuuntia.

Kuva 8 Selvitysalueen sijainti maakuntakaavassa. Kuva: Pirkanmaan maakuntakaava 2040.

2.2.2 Yleiskaava

Selvitysalue kuuluu 29.11.2004 hyväksytyyn Nokian keskustaajaman osayleiskaavaan 2010. Karttaan merkitty selvitysalue on osoitettu pientalovaltaisiksi asuinalueeksi (AP), mutta alueen länsipuolelle on osoitettu virkistysalue (V). Selvitysalueen pohjoispuolelle on yleiskaavassa merkattu maisemallisesti ja/tai kulttuurihistoriallisesti merkittävä alueen osa, jonka erityispiirteet tulee ottaa huomioon asemakaavoituksessa (ma).

Kuva 9 Selvitysalueen sijainti yleiskaavassa. Kuva: Nokian kaupungin karttapalvelu.

2.2.3 Asemakaava

Alueella on voimassa 23.4.1955, 25.10.1983 sekä 8.9.1993 vahvistetut asemakaavat. Alueelle on vireillä asemakaavamuutos. Voimassa olevassa asemakaavayhdistelmässä selvitysalueen länsipäädyssä on rakennusala asuin- ja liikerakennusta varten (k), jonka itäpuolella sijaitsee puistoalue. Moisionkadun itäpuolella on erillispientalojen korttelialue (AO), ja sen vieressä selvitysalueen itäpäädyssä on asuin-, liike- ja toimistoalueiden korttelialue (AL-1). Selvitysalueen lähiympäristössä on pääasiassa asuinrakentamista palvelevia alueita sekä virkistysalueita.

Kuva 10 Selvitysalueen sijainti Nokian kaupungin ajantasa-asemakaavassa. Kuva: Nokian kaupungin karttapalvelu.

3 Kohdekuvaukset

3.1 Rinnekatu 13

Kuva 11 Rakennukset Moisionkadun suuntaan.

Rakennusvuosi	1910–1930-luku	Suojelutilanne	ei suojeltu
Osoite	Rinnekatu 13		
Käyttötarkoitus	asuminen	Kerrosluku	1½
Pääasiallinen rakennusmateriaali	puu	Kattomuoto	satulakatto
Julkisivumateriaalit	puu	Kate	profiloitu/konesaumattu pelti, punainen
Väritys	keltainen/sininen	Perustukset	betoni
Ikkunat	puu, valkoinen, moniruutu/pystypuite	Ulko-ovet	puu

Kuva 12 Keltaisen asuinrakennuksen julkisivuja Taivalkunnantien ja Moisionkadun risteyksestä tarkasteltuna.

Kuva 13 Julkisivut Taivalkunnantieltä ja itäpuolella olevan naapuritalon pihapiiristä katsottuna.

Kohteessa sijaitsee kaksi puurakenteista pientaloa, jotka ovat rakennettu todennäköisimmin 1900-luvun alkupuolella. Asuinrakennukset ovat osa Koskenmäen palstoittamalla syntynyttä aluetta, ja ovat olleet todennäköisesti työväen asuinrakennuksia. Molemmat rakennukset ovat tyypillisiä aikakautensa asuinrakennuksia, mistä kertovat esimerkiksi päätyihin taittavat räystäät, ikkunoiden puitejako, rakennusten runkomuoto ja sijoittelu tontilla. Rakennukset ovat selkeästi erottuva maisemallinen elementti niin Taivalkunnantien, Moisionkadun kuin Rinnekadun varrella. Asuinrakennusten lisäksi pihapiirissä on myös pienikokoinen autotalli.

Kuva 14 Sinisen asuinrakennuksen julkisivut Rinnekadulta idästä ja lännestä nähtynä.

Kuva 15 Sinisen asuinrakennuksen julkisivu Rinnekadulle (vasemmalla) ja pihapiirin autotalli (oikealla).

3.2 Taivalkunnantie 18

Kuva 16 Rakennuksen julkisivu Taivalkunnantielle.

Rakennusvuosi	1910–1920-luku, laajennus 1943	Suojelutilanne	ei suojeltu
Osoite	Taivalkunnantie 18		
Käyttötarkoitus	asuinrakennus, osin entinen myymälä	Kerroslukku	2
Pääasiallinen rakennusmateriaali	puu, betoni	Kattomuoto	satulakatto
Julkisivumateriaalit	puu	Kate	profiilipelti, vihreä
Väritys	punainen	Perustukset	betoni
Ikkunat	puu, valkoinen, T-puite	Ulko-ovet	puu, ruskea

Kuva 17 Rakennuksen päätyjulkisivuja itään ja länteen.

Kuva 18 Rakennuksen itäpäädyn julkisivu Taivalkunnantieltä katsottuna (vasemmalla) ja takajulkisivu Rinnekadulta (oikealla).

Nykyinen asuinrakennus on ollut alun perin vanha myymälärakennus, jonka yhteyteen on rakennettu vuonna 1943 asuinosa. Myymälän lisäksi pihapiirissä on ollut ennen myös kivirakenteinen liikerakennus, joka on purettu. Nykyään kohde on ainoastaan asuinrakennuskäytössä, mutta se on myymälähistoriansa ansiosta paikallishistoriallisesti arvokas. 1940-luvulla rakennettu asuinosa edustaa aikakautensa tyypillistä asuinrakentamista ja on samalla osa Koskenmäen jälleenrakennuskauden kerrostumaa. Myymälärakennukselle tyypillinen keskeinen ja saavutettava sijainti tekee kohteesta niin ikään maisemallisen elementin etenkin selvitysaluetta lännestä ja pohjoisesta lähestyttäessä. Asuinrakennuksen myymäläosan alkuperäispiirteistä on jäljellä pääjulkisivun kaksi ovea, mutta rakennukseen on tehty jo 1940-luvulla julkisivuun muutoksia.

Kuva 19 Asuinrakennuksen lisäksi pihapiirissä on isokokoinen talousrakennus, joka on nähtävissä vain Rinnekadun puolelta.

3.3 Taivalkunnantie 22

Kuva 20 Kohteen pihapiiri Moisionkadulta katsottuna.

Rakennusvuosi	1910–1930-luku	Suojelutilanne	ei suojeltu
Osoite	Taivalkunnantie 22		
Käyttötarkoitus	asuinrakennus	Kerrosluku	2
Pääasiallinen rakennusmateriaali	puu	Kattomuoto	satulakatto
Julkisivumateriaalit	puu	Kate	sementtitiili
Väritys	vihreä	Perustukset	betoni
Ikkunat	puu, valkoinen, yksiruutuinen/pystypuite	Ulko-ovet	puu

Kuva 21 Asuinrakennuksen julkisivuja.

Kohde on osa Koskenmäen palstoittamatta rakennettuja 1900-luvun alun työväen asuinrakennuksia. Aikakauden tyypillisistä piirteistä kohteessa edustavat päätyihin taittavat räystäät (ns. kissanpenkit) sekä kattokulma. Asuinrakennus sijaitsee maisemallisesti merkittävällä paikalla välittömästi Taivalkunnantien varrella, ja näkyy pitkälle maisemaan sekä idästä että lännestä lähestyttäessä. Rakennus on kuitenkin tien korottamisen myötä jäänyt kevyen liikenteen väylän katutasen alapuolelle. Avoin pihapiiri on myös Moisionkadun ja Rinnekadun suuntaan maisemallinen kokonaisuus.

Kuva 22 Rakennus sijaitsee välittömästi Taivalkunnantien varrella.

Kuva 23 Pihapiirin talousrakennus.

3.4 Taivalkunnantie 24

Kuva 24 Rakennuksen julkisivu Taivalkunnantien suuntaan.

Rakennusvuosi	1965, laajennus 1992	Suojelutilanne	ei suojeltu
Osoite	Taivalkunnantie 24		
Käyttötarkoitus	asuinrakennus	Kerrosluku	1½
Pääasiallinen rakennusmateriaali	puu, tiili	Kattomuoto	pulpettikatto
Julkisivumateriaalit	puu, tiili	Kate	huopa
Väritys	vihreä, valkoinen	Perustukset	betoni
Ikkunat	puu, valkoinen, yksiruutuinen	Ulko-ovet	puu

Kuva 25 Rakennuksen päätyjulkisivut.

Kohde on rakennettu 1960-luvulla Nokia Osakeyhtiön tehtaanjohtajan pojan asunnoksi, ja poikkeaa sen vuoksi arkkitehtuuriltaan muusta asuinkannasta. Kohdetta on laajennettu vuonna 1992 pääjulkisivun suuntaan. Vaikka kohde on muuttunut alkuperäisestä, on se silti arkkitehtonisesti merkittävä ja aikakautensa korkealaatuista arkkitehtuuria edustava kohde. Vaikka kohde ei ole osa Koskenmäen jälleenrakennuskauden kerrostumaa, on sillä silti paikallishistoriallisia yhteyksiä Nokia Osakeyhtiöön. Asuinrakennus ei sijaitse välittömästi tielinjan vieressä maisemallisena kiintopisteenä, mutta avoimen etupihansa ansiosta se silti näkyy lähestyttäessä selvitysalueetta lännestä.

Kuva 26 Pihapiiri idästä naapuritontin pihasta tarkasteltuna (vasemmalla) sekä Rinnekadun suunnasta katsottuna (oikealla)

Kuva 27 Pihapiirissä olevat huvimaja (vasemmalla) ja varastorakennus (oikealla).

3.5 Kohteiden merkitys kaupunkikuvassa

Kuva 28 Lähestyttäessä selvitysaluetta lännestä pitkin Taivalkunnantietä maisemasta erottuu selkeästi Taivalkunnantie 22:n asuinrakennus. Taivalkunnantie 24:n asuinrakennus on myös maisemallinen elementti, mutta erottuu vasta lähempänä pihapiiriä (vasemmalla). Taivalkunnantie 22:n asuinrakennus erottuu puolestaan niin idästä kuin lännestä tarkasteltuna (oikealla).

Kuva 29 Taivalkunnantie 22:n jälkeen lännestä saavuttaessa tulevat näkyviin Moisionkadun risteyksessä sijaitsevat asuinrakennukset. Taivalkunnantie 18:n asuinrakennus erottuu erityisesti tien varressa, mutta myös Rinnekadun rakennukset ovat pitkälle nähtävissä avoimessa maisemassa.

Kuva 30 Taivalkunnantie 18:n asuinrakennus on lännestä tarkasteltuna maisemallinen kiintopiste, mutta idästä lähestyttäessä se jää suurilta osin pihapiirin puuston ja naapurirakennusten taakse (vasemmalla). Rinnekadun rakennukset erottuvat maisemassa useasta suunnasta lähestyttäessä, niin ikään idästä pitkin Rinnekatua (oikealla).

Kuva 31 Taivalkunnantie 24:n ja 22:n pihapiirit ovat Rinnekadun ja Moisionkadun risteyksestä katsottuna avoimia ja maisemallisia. Asuinrakennukset erottuvat pohjoisessa kokonaisuudesta korkean sijaintinsa ansiosta (vasemmalla). Rinnekadun rakennukset puolestaan rajaavat maisemaa Moisionkadun itäpuolella (oikealla).

Kohteet erottuvat maisemassa lähestyttäessä selvitysaluetta monesta eri suunnasta. Mikään yksittäinen kohde ei erotu muista selvästi poikkeavana, vaan jokainen rakennus on osa laajempaa maisemallista Koskenmäen kokonaisuutta. Rakennuksien toisistaan poikkeava värimaailma auttaa niin ikään hahmottamaan ympäristöä sekä orientoitumaan laajassa pientalojen kokonaisuudessa. Koska rakennukset ovat yksityisiä asuinrakennuksia eivät ne muodosta ympärilleen laajempaa julkista tilaa oleilulle, vaan ovat kaupunkikuvallisesti merkittäviä vain niiden vieressä kulkevilta reiteiltä tarkasteltuna.

4 Johtopäätökset

4.1 Arvottaminen

Esityksen rakennusten arvottamisesta on laatinut Sweco Oy:n arkkitehti Hanna Ojutkangas. Lopullinen arvottaminen tehdään asemakaavoituksen yhteydessä yhdessä Pirkanmaan maakuntamuseon ja Nokian kaupungin edustajan kanssa. Maakuntamuseon kannanotto suojelutarpeisiin ja kohteen arvottamiseen saadaan kaavoituksen yhteydessä viranomaislausunnoin.

Laissa rakennusperinnön suojelemisesta rakennusten merkittävyyttä arvioidaan rakennushistorian, rakennustaiteen, rakennustekniikan, erityisten ympäristöarvojen tai rakennuksen käytön tai siihen liittyvien tapahtumien kannalta.

Arkkitehtoniset arvot

Kohteiden arkkitehtonisia arvoja määriteltäessä voidaan käyttää kriteereinä rakennusten autenttisuutta, edustavuutta, integriteettiä ja intentiota. Rakennusten autenttisuudella tarkoitetaan rakennusmateriaalien, rakennustavan ja rakennustekniikan aitoutta eli kuinka hyvin nämä ominaisuudet ovat säilyneet ja kestäneet aikaa. Alueen kaikki rakennukset ovat säilyttäneet autenttisuutensa hyvin, sillä ne ovat hyvin ylläpidettyjä ja niissä on nähtävissä paljon alkuperäispiirteitä.

Rakennukset ovat pääosin tyypillisiä 1900-luvun alun asuinrakennuksia, joten ne edustavat hyvin aikakautensa tyylipiirteitä. 1960-luvulla rakennettu asuinrakennus edustaa niin ikään aikakautensa laadukasta arkkitehtuuria niin muotokielensä kuin materiaalivalintojensa suhteen. Rakennusten intentio eli rakennuksen alkuperäisen arkkitehdin suunnittelun tavoitteet ja toteutuminen on tavoitettu suhteellisen hyvin, etenkin kun rakennukset on suunniteltu vastaamaan käytännön tarpeisiin.

Kuva 32 Koskenmäen alueella on runsaasti 1900-luvun alun pientalorakentamista.

Historialliset arvot

Selvitysalueen rakennukset ovat osa Koskenmäen palstoittamalla syntynyttä aluetta ja edustavat alueen paikallishistoriaa. Rakennukset edustavat myös hyvin aikakautensa ja käyttötarkoituksiensa tyyppitaloja. Tämän historiallisen edustavuuden vuoksi rakennukset eivät kuitenkaan ole historiallisesti ainutlaatuisia, vaan vastaavia rakennuksia on laajalti lähialueella.

Maiseman ja ympäristön arvot

Vaikka selvityskohteet omalta osaltaan täydentävät lähialueensa ympäristöä, ovat ne yksittäisinä rakennuskohteina maisemallisilta arvoiltaan arkkitehtuurin suhteen vähäisiä. Rakennukset sijaitsevat näkyvällä paikalla etenkin Taivalkunnantien varrella, ja ovat Koskenmäen alueella helposti havainnoitavia kiintopisteitä. Suurin arvo ympäristön kannalta rakennusten kohdalla on niiden sijainti teiden välittömässä läheisyydessä, jolloin ne nousevat esiin maisemallisesti aluetta lähestyttäessä.

Koska selvitysalue on osa palstoittamalla syntynyttä aluetta, on sille tyypillistä suhteellisen vapaasti toteutunut rakentaminen. Vapaan rakentumisen myötä on syntynyt jokseenkin epäyhtenäinen alue, jossa rakennusten harjasuunta ja kattokulma, runkomuoto, sisäänkäyntien muoto sekä sijoittelu vaihtelevat vapaasti. Epäyhtenäisyydestä huolimatta lopputuloksena on ollut mittakaavaltaan hyvin sopusuhtainen alue.

4.2 Suositukset

Alueelle uusia rakennuksia suunniteltaessa on kuitenkin huomioitava alueen erityispiirteet ja varmistettava, että uudet rakennuskohteet lisäävät alueen arvoa muutenkin kuin taloudellisesti. Uusi rakentaminen on sopeutettava alueen lähiympäristön ominaispiirteisiin ja ajalliseen kerroksellisuuteen. Mahdollisten uusien rakennuksien sijainti tontilla tulee huomioida siten, että ne tulevat olemaan vanhan rakennuskannan tapaan sijoitettuna tien varrelle avoimeen maisemaan. Koska olemassa oleva alue on rakentunut vapaamuotoisesti harmoniseksi kokonaisuudeksi, mittakaavaltaan, rakentamistavaltaan ja materiaaleiltaan täysin poikkeava nykyrakentaminen erottuu alueella voimakkaasti.

Lähteet

Maanmittauslaitoksen vanhat painetut kartat -palvelu.
vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi.

Merkittävät kiinteiden muinaisjäännösten keskittymät Pirkanmaalla. Pirkanmaan liitto, 2016.

Museoviraston ylläpitämä kulttuuriympäristöportaali. rky.fi.

Nokian rakennusvalvonnan arkisto.

Sweco. *Nokian Koskenmäen yleisten korttelialueiden rakennusten inventointi ja kaupunkikuvallinen analyysi.* 6.11.2020.

Tampereen museoiden ja pirkanmaalaisten paikallismuseoiden yhteinen tietopalvelu Siiri. siiri.tampere.fi.

